

ARAP ÖĞRENCİLERE TÜRKÇE SESBİLGİSİ ÖĞRETİMİ

Candemir DOĞAN*

ÖZET

Bu makale, Türkçe sesbilgisinin Arap ğrencilere karşılaştırmalı olarak ğretiminde görülen problemleri belirleme ve çözüm yolları bulmayı hedefliyor. Türkçenin iletişim dili olarak ğretiminde sesbilgisinin önemini vurguluyor. Arapça sesbilgisi karşılaştırmalı öğretiminin esaslarını, hedef dil ile anadilin sesbirimleri arasında birbirine benzeyen ve benzemeyen yönlerini belirlemeye alışıyor. Karşılaştırmayı rnekler üzerinde gösteriyor. Türkçenin yabancı dil olarak ğretiminde karşılaşılan sesbilim problemlerine değiniyor ve çözüm yolları öneriyor.

Anahtar Kelimeler: Türkçe sesbilim ğretimi, Türkçede sesbirimler, Arapçada sesbirimler, karşılaştırmalı sesbirimlerin ğretimi, Arapça ve Türkçede sesbirimler.

PHONETICS IN TURKISH AND TEACHING TO ARABIC STUDENTS

In this article, it is aims to find solutions to the problems of teaching as comparative phonetics in Turkish to Arabic students. It is emphasizes the importance of phonetics while teaching Turkish as a language of communication. It is compare phonetics in Arabic and Turkish teaching and tried to find out the similarities and differences between two languages. It is shows comparisons between two languages on example related to phonetics. Besides, it is study the problems of phonetics Turkish as a foreign language and tried to find out solutions to these problems.

Key words: Teaching Turkish phonetics, phonemes in Turkish, phonemes in Arabic, comparative phonemes, phonemes in Turkish and Arabic.

GİRİŐ

ağdaş dilbilim, artık her ulusun yabancı dil öğrenmek için uygulanan yöntemleri anadiline uyarlayarak kendilerine özgü özel bir yöntem geliştirmesi gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yabancı dil ğretimi yöntem çalışmaları, herhangi bir yabancı dilin, her ulusa aynı evrensel dil ğretim yöntemleriyle ve aynı verimlilikte öğretilmesinin oldukça zor olduğunu ortaya koymuştur. Bundan dolayı her ulus, anadil ile hedef dil arasındaki farklardan doğan çeşitli öğrenim güçlüklerini, kendi ürettiği yöntemlerle aşmak zorundadır. Bu ise, hedef dilin

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

öğretiminde yapılan yanlışların analiz edilerek, çözüm yollarının üretilmesi, kolaylaştırıcı önlemlerin alınması ve öğrenmeyi zorlaştıran diğer faktörlerin belirlenerek uygun yollarla çözülmesini gerektirmektedir.

Yabancı bir dili öğrenmenin esas gayesi, onu iletişimde kullanmaktır. Bir dili iletişimde kullanabilmenin en önemli şartı ise, kuşkusuz doğru telâffuz becerisini kazanmaktır. Dilin diğer öğelerinin edinimi iyi bir düzeyde gelişmiş olsa bile, telâffuzda görülecek basit bir eksiklik iletişimi büyük ölçüde engelleyebilir. İletişimde görülecek basit bir hata veya zafiyet, öğrenme ve konuşma motivesini olumsuz etkiler. Bunun için yabancı bir dili öğrenip iletişimde kullanmada, sesbilgisi öğrenimi ve onun uygulaması olan telâffuzun özel bir önemi vardır.

Günümüz yabancı dil öğretimi, sesbilime artan bir ilgi göstermekte ve biçimbilim, sözdizimi, anlambilim, sözcükbilim gibi dilbilgisinin diğer alanlarını onun temelleri üzerine kurmaktadır. Seslerin çok önemli rol yüklendiği ve dilin diğer öğeleriyle sıkı ilişkili ahenk sistemi, Türkçenin yabancı bir dil olarak öğretimi söz konusu olunca çok daha önemi hale gelir. Çünkü “Türkçede yalnız tümceyi oluşturan öbekler ve sözcükler değil, sözcüğü oluşturan sesbirimler belli kurallara göre birbirini izler. Sesbirimlere bağlı ses olaylarıyla, sözcük, sözcük öbeği ve cümleye bağlı ses olayları birleşerek cümlenin ezgisini yani ses yapısını oluşturur. Sözlü iletişim yalnızca söz dizimi ile gerçekleşmez. İletişimde söz dizimi kadar ezgi de etkili olur.”¹

Yabancı bir dili öğrenme ve onu kullanabilme, onun yapı taşları niteliğinde olan seslerin doğru telâffuzunun öğrenilmesi esası üzerine kurulur. Sesler öğrenildikten sonra, onların dilsel yapı içinde düzenlenmesini gerektiren diğer dilbilgisi unsurları görev yüklenebilirler. Bunun için sesbirimleri, öğretimin başında anadil aksanına uygun bir tarzda özenle öğretilmelidir. Sesbirimlerinin okuma ve konuşma gibi diğer becerilerin edinimiyle daha sonra gelişeceği düşünülerek gereken önemin verilmemesi, sadece istenilen sonucu doğurmayan bir beklenti olarak kalır. “Sesbirimler dilin ses sistemini oluşturan ses üniteleri topluluğu”² olduğundan, öncelikli olarak öğretimin başında öğrenilmeli ve diğer üniteler onların üzerine kurularak geliştirilmelidir.

Kuşkusuz Arap öğrencilerin Türkçe öğrenim hedeflerinin başında Türkçeyi iletişimde ve özellikle iş ortamında kullanma isteği gelmektedir. Hedefin gerçekleşmesi ise, mümkün olan en doğru aksanla Türkçe konuşmanın öğrenilmesiyle gerçekleşir ki, bu bir yabancı dili öğrenmiş olmanın olmazsa olmaz şartıdır. İletişimde telâffuz zayıflığı, konuşmacının daima yabancı muamelesi görmesine neden olur. Bunun konuşmacı üzerinde oluşturacağı baskı ve olumsuzluklar sürekli hata yapmasına sebep olur. Konuşma sırasında anlam ve aktarımda yoğunlaşa-

¹ Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1990. s.475.

² Cevdet Çakmakçı, *Asvâtu'l-Lugati't-Türkiyye ve'l-'Arabiyye*, Cami'atu'l-Melik Su'ûd 'İmâdetu' l-Bahsi'l-İlmî, Riyad 1422/2001. s.22.

mayan konuşmacı sık sık duraklamak zorunda kalır. Sürekli kesintiye uğrayan konuşmayla sağlıklı aktarım gerçekleştirilemez. Bu sebeple başarılı Türkçe iletişim kurabilmenin ilk şartı; Türkçe sesbilgisini ve onun uygulaması olan sesbirimlerinin telâffuzunu çok iyi bilmektir.

1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sesbilgisinin Önemi

Türkçenin sesbilim, biçimbilim, sözdizimi ve anlambilim yönüyle Arapçayla eşleşen veya çelişen yönlerin belirlenmesi ve öğretim stratejilerinin belirlenen esaslar dikkate alınarak düzenlenmesi, öğrenimi verimli hale getirir. Özellikle her iki dilin sesbilgisinin karşılıklı olarak çok iyi eşleştirilerek öğretim için organize edilmesi, öğretime sağlayacağı katkı bakımından çok önemlidir. Çünkü bir yabancı dilin öğrenilmesinde ana dil ile hedef dil arasında karşılaştırmalı yapılan model aktarımı, öğrencinin kuralları daha kolay kavramasına yardımcı olmaktadır. Bunun aksine, öğretimde karşılaştırmalı yaklaşımın ihmali veya yeterince önemsenmemesi, öğrencinin pek çok güçlüklerle karşılaşmasına sebep olabilmektedir.

Bükümlü bir dil olan Arapçanın dil sistemi doğal olarak yapısal kalıplar üzerine kurulmuştur. Bunun için anadil olarak onu konuşanların müktesebatı da yapısal kalıp sistemine dayalı olarak gelişmiştir. Hedef dil Türkçenin eklemeli bir dil olması ise onların anadil sistemiyle çelişir. Bu durum karşılaştırmalı dil öğretim yöntemleriyle çözümezse, öğretimde pek çok engelle karşılaşılır. Çünkü “Türkçe dil sistemi, ister isim isterse fiil köklü kelimeler olsun, köke ek getirme sistemi üzerine kurulmuş bir dildir. Bunun için Türkçede seslerin son derece önemli bir yeri ve önemi vardır. Kök sonundaki ses ile ona eklenen ekin ses uyuşması, biçimbilimin temelini oluşturur. Ekleme durumunda iki sesin birbirini etkilemesi, özellikle seslerin sıfatları, mahreçleri veya ikisi birden farklı olduğunda kaçınılmazdır.”³ Türkçenin bu özelliği, öğretim uygulamalarında ses öğretiminin ön plâna çıkarılmasını gerektirir. Öğrencinin anadilinde alışık olduğu kalıplı sistemin yerine, bunlara benzemeyen eklemeli yapısal sistemi kullanma melekesini kazanmasına özel önem verilmesiyle, sesbilim problemleri daha kolay çözülebilir.

Bükümlü dil olan Arapça ile eklemeli bir dil olan Türkçe arasındaki farkların analiz ve sentezi yapılmadan öğretim uygulamaları istenilen düzeyde verimli olarak gerçekleştirilemez. Bunun için iki dil arasındaki yapısal çelişkilerin olumsuz etkisinden ve “yanılığardan öğrencileri kurtarmak için yalın birkaç cümle kalıbı öğretildikten sonra, çekirdek cümlelerden türetmeli cümlelere geçişli dönüşümler aracılığı ile geçiş yollarını, dil otomatizmi meydana gelinceye kadar göstermek uygun”⁴ bir çözüm yolu olabilir.

³ Abdu'l-Munsif Mecdî Bekr Muhammed, “el-Mümasile Beyne Asvât Nihayeti'l-Kelime ve Âsvât Bidâyeti'l-Lâhikafi'l-Lugati't-Türkiyye”, *Risâletu'l-Maşrik, Mecelle Devriye Muhakkeme*, Merkezi'd-Dirâsati'ş-Şarkıyye, Câmi'atu'l-Kahire, c.9, s.1-4, s.279.

⁴ Sevim Sönmez, “Yabancı Dil Öğretimi Üzerine”, *Dil Öğretimi Dergisi*, Ankara.1991. S: 2, s. 8.

Anadilin mantık örgüsü, gramer bilgi ve kavramların yeniden Türkçeye göre şekillenmesi için uyuyan konular eşleştirilmeli, çelişen konular karşıtlık prensibine uygun olarak kendi sistemi içinde öğretilmelidir. Hem benzeyen hem de benzemeyen yönleri olan kurallar çok açık bir şekilde ortaya konmalı ve her grup kendi içinde sınıflandırılarak öğretilmelidir. Bu konuda Lado: “Amaç dil ile öğrencilerin anadilini karşılaştıran öğretmenin gerçek öğrenim sorunlarını daha iyi bilebileceği ve bu sorunlara çözüm üretebileceği düşüncesindedir. Karşıtsal çözümlenmede bulunan öğretmen, ders kitabının yeterli olmadığı durumlarda öğrenciler için zorluk oluşturan hususlarda kendinden katkı sağlayabilir. Ayrıca öğrencilerin karşılaştığı sorunlara rahatlıkla çözüm üretebilir. Dolayısıyla bu durum öğretmenin başarısını artırır. İyi yetişmiş bir yabancı dil öğretmeni, yalnızca öğrencilerin yabancı dili konuşma tarzlarındaki bozuklukları ve yanlış yapıları gözlemlemekle kalmamalı, aynı zamanda ses, yapı, kalıp ve kültürel şekillerde yapılan belirli yanlışlara da dikkat etmelidir”⁵ derken karşılaştırmının bir başka boyutunun öğretmenle ilgili olduğunu tespit etmektedir.

Arap öğrencileri Türkçe öğreniminde başarıya götürecek yöntem, Türkçenin farklı özelliklerini dikkate alarak plânlanan bir öğretim yöntemi olabilir. Bir yabancı dilin öğretiminde doğru telâffuz ve konuşma gücüne katkı sağlayacak sesbilgisinin rolü azımsanamaz. Çünkü sesbilgisi Türkçede; köke ve kelimelere getirilen ekler ile cümle öğeleri arası bağlantıların ses uyum denetimini de yüklenir. Türkçede dilbilgisi sisteminin temelini, ses uyumu oluşturduğu için sesbilgisinin her kuralla bir ilişkisi vardır. “Türkçe sözcüklerde kökler değişmez. Yalnızca sözcük köklerine gelen ekler değişerek yeni anlam birimleri oluşturur. Böylece bir tek kökten birçok yeni sözcük türetilir.”⁶ Sözcük türetilirken eklerin ses uyumuna uyması zorunluluğu, Türkçenin ses sisteminin çok iyi bilinmesini gerektirir. Özellikle kelime türetiminde sesbirimlerini kalıplara uygun çekmeye alışan ve sesbirimler arasındaki ses ilişkilerine yabancı olan Araplar için bu önem daha da artmaktadır.

Türkçe morfolojik bakımdan ön ve orta ek almayan eklemeli bir dil, bükümlü bir dil olan Arapçada kelime, kalıplara uyarlanarak çekimlenir ki, bu iki dil arasında ayırıcı bir özelliktir.⁷ “Tolunoğulları Devletinin (254/868) Mısır’da kurulmasıyla”⁸ başlayan ve günümüze kadar bir şekilde devam eden tarihî süreçte iki dil arasında oluşan etkileşme, sadece kelime alışverişi düzeyinde kalmıştır. Her

⁵ Emrullah İşler, “Karşıtsal Çözümleme ve Arapça Öğretimi”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları*, Yıl: 2, S: 6, Yaz 2002. s.128’den alıntıdır.

⁶ Mehmet Hengirmen, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınevi, Ankara 1997. s.113.

⁷ Cevdet Çakmakçı, “el-Havâsu’s-Sarfiyye li-Cuzûri’l-Kelimât fi’l-Lugati’t-Turkiyye”, *Mecelletu’l-Dirâsati’l-İnsâniyye*, Câmi’atu’l-Ezher, S: 24, Kahire 2006. s.143.

⁸ Ahmed es-Seyyid Suleymân, *Târih ed-Duveli’l-İslâmiyye ve Mu’cemu’l-Useri’l-Hâkime*, Dâru’l-Ma’arif, Kahire 1982, s.128.

iki dil aldığı ödünç kelimelerin ses ve yapısını kendi sistemine uyarlamıştır.⁹ Karşılıklı alışveriş hiçbir zaman iki dilin yapısını etkileyecek düzeye varmamıştır. Ancak ödünç kelimelerin telâffuzlarını her dil kendi sesletimine uydurduğu için fonetik öğretimine olumsuz etkisi görülür. Buna bir de Türkçe öğretiminde sesletime gereken önemin verilmemesi eklendiğinde, yanlış sesletim telâffuzla sınırlı kalmamakta, dilin en önemli yapısal kısmını oluşturan eklerin öğretimini de zorlaştırmaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde fonetiğin özel yeri olduğundan, sesbilgisi öğretimine özen gösterilmelidir. Türkçeyi ilk öğrenmeye başlayanlar, tüm sesbirimlerinin doğru telâffuzunu çok iyi öğrenmelidirler. Ses sistemi büyük/küçük ünlü, ünsüz uyumu, hece, benzeşme, vurgu, ezgi, ekler ve kelime üretim kurallarına gereken önem verilmelidir. Öğretimin başında eklerin çok çeşitli olması ve kelimeye uyum için ses değişimine uğraması gibi konular karışık görülebilir. Bunlar öğrencilere temel sesbilgisi kurallarının çok iyi kavratılması, hatta mnemonik deyişlerin formülleştirilerek ezberletilmesiyle aşılabılır. Örneğin “fıstıkçı şahap” gibi mnemonik deyişler çoğu zaman kuralların kolay ve kalıcı öğrenilmesine yardımcı olur.

2. Arap Öğrencilere Türkçe Sesbirimlerinin Öğretimi

Türkçenin yabancı bir dil olarak Araplara öğretimi, öncelikli olarak iki dil arasında öğrenci tarafından çelişki olarak algılanacak zıtlıkların dikkate alınmasını gerektirir. Farkların çatışmaya dönüşmesini önleyecek uygulamalar, öğrencinin bükümlü dilden eklemli dile kolay geçişini sağlar. Öğrencilerin karşılaştıkları güçlüklerin nedeni ve niteliği bilinirse çözümü daha kolay olur. İki dil arasındaki çelişkilerin giderilmesinde öğrenci dil birikiminin dikkate alınması, çözüme önemli katkı sağlar. Öğrencinin anadilde iyi bir müktesebata sahip olması, Türkçe öğreniminde onu daha bilinçli yapar ve kolay öğrenmesine yardımcı olur. Bunun için çağdaş uygulamalı dilbilim verilerine uygun, öğrenci durum ve ihtiyaç analizleri yapılarak öğretime başlanması başarı için önemli bir hazırlıktır.

Türkçenin yabancı dil olarak yetişkinlere öğretimine genellikle sesler ve onları sembolize eden sesbirimlerin öğretimiyle başlanır. Öğretimin başında uygulanacak basit benzetme ve taklit yöntemiyle sesbirimlerin doğru öğretimi, öğrenim sürecini ve gelecekteki başarıyı önemli ölçüde belirler. Çünkü ses uyum dili olan Türkçenin ileri aşamalarında yapılacak dilbilgisi öğrenimi ve iletişim başarısı bu temeller üzerine kurulacaktır. Sesler ve sesbirimleri öğretiminin bu alanda uzman kişilerce titiz bir biçimde plânlanıp uygulanması, daha sonra ortaya çıkabilecek telâffuz problemlerini önler. Çünkü ilk derslerde karşılaşılan ses ve sesbirim

⁹ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Abdu'l-Munsif Mecdi Bekr Muhammed, “Huviyyetu Mısır es-Sekafiyye ve Silâtuha bi'l-Lugati't-Türkiyye”, *Philology, Literature and Linguistics, A Refereed Research Journal*, Ain Shams University, Faculty of Al-Asun, Volume:37,Jan.2002. s.117-173.

uyumsuzluk problemleri düzeltilmezse, kelime dağarcığının artmasıyla yaygınlaşır, düzeltilmesi zorlaşır ve kalıcı bir problem haline dönüşebilir.

Karşılaştırmalı dilbilim esasları çerçevesinde iki dilin sesbirim konuları arasında eşleşen, çelişen veya iki özelliği bir arada gösterenler şu başlıklar altında incelenmiştir.

2.1. Türkçe ile Arapçanın Sesbirim Karşılaştırması

Türkçede 29 sesbirim vardır ve bunların 8'i ünlü, 21'i ünsüzdür. Türkçede sözcük içinde çıkarılmayan hiçbir ses yoktur. Sözcükleri söylendiği gibi yazılan ve yazıldığı gibi okunan ses yığılmaları olmayan bir dildir.¹⁰

Arapçada 34 sesbirim vardır. Bunların 3'ü (الحركات، اللين، العلة) illetli sesbirim olarak adlandırılan uzun ünlü (الضمة الطويلة، الكسرة الطويلة، الفتحة الطويلة) sesbirimleridir. Bunlara ilâveten hareke denilen kısa ünlü 3 sesbirimi (الضمة القصيرة، الكسرة القصيرة، الفتحة القصيرة) vardır. Ünsüz sesbirimi sayısı ise 28'dir.

Türkçe ünlü sesbirimlerinin işlevini ve Arapçadaki karşılıklarını inceleyelim:

2.1.1. Türkçe -a, -e Ünlüleri ile Arapça Fetha¹¹

Türkçedeki "-a" "-e" ünlü sesbirimleri Arapçada *fetha* denilen ve yerine göre kalın "a" ve yerine göre de ince "e" olarak okutan işaretlerle karşılır. Bu iki ünlü sesletim sesbirimi de kendi aralarında *el-fethatü'l-hafife* (الفتحة الخفيفة), *el-fethatü's-sekîle* (الفتحة الثقيلة) olmak üzere iki farklı kısma ayrılırlar.

a → (الفتحة المرفقة القصيرة أو الطويلة) kalın ünsüzlerle birlikte (ض، ط، ظ) kalın olarak seslendirilir. (صبر، ضرب، طعن)، (ق، غ، خ)، (صبر، ضرب، طعن) harfleriyle kalın ile ince arasında (قول) bir sesle seslendirilir.¹²

e → (الفتحة المرفقة القصيرة أو الطويلة) bu sesbirimlerin dışında kalan diğer sesbirimler ince olarak seslendirilir. Uzun fetha (الفتحة الطويلة) denilen ünlü (الف المد) bir sesbirimdir.

2.1.2. Türkçe -i, -ı Ünlüleri ile Arapça Kesre¹³

Türkçedeki "-i", "-ı" ünlü sesbirimleri Arapçada *kesre* denilen ve yerine göre kalın "ı" ve yerine göre de ince "i" olarak seslendiren işaretlerle karşılır. Bu iki seslendirme sesbirimi de kendi aralarında *kesretü'l-hafife* (الكسرة الخفيفة) ve *kesretü's-sekîle* (الكسرة الثقيلة) olmak üzere iki farklı sesle seslendirilir.

¹⁰ Nurettin Koç, *age.*, s.477.

¹¹ Fetha: Türkçede üstün olarak adlandırılan ve Arapçada harfin üzerine bir çizgi şeklinde konulan, ünlü sesbirim görevi yüklenerek ünsüz harfin okunmasını sağlayan bir işaretir. İnce sesbirimlerle "e", kalın sesbirimlerle "a", sesiyle okunmasını sağlar.

¹² Cevdet Çakmakçı, *age.*, s. 52.

¹³ Kesre: Türkçede esre olarak adlandırılan ve Arapçada harfin altına bir çizgi şeklinde konulan, ünlü sesbirim görevi yüklenerek ünsüz harfin okunmasını sağlayan bir işaretir. İnce sesbirimlerle "i", kalın sesbirimlerle "ı", sesiyle okunmasını sağlar.

ı → (الكسرة المفخمة القصيرة أو الطويلة) Şu (ظ، ط، ض، ص) harflerle birlikte kalın seslendirilir ve şu (ق، غ، خ) seslerle birlikte kalın ince arası seslendirilir.

î → (الكسرة المرققة القصيرة أو الطويلة) Şu (ظ / ق، غ، خ) seslerin dışında kalan seslerle ince seslendirilir. Uzun kesre (الكسرة الطويلة) denilen ünlü (ياء المد) bir sesbirimdir.¹⁴

2.1.3. Türkçe -ö, -o, -ü, -u Ünlüleri ile Arapça Zamme¹⁵

Türkçedeki “-ö”, “-o”, “-ü”, “-u” ünlü sesbirimleri Arapçada *zamme* denilen ve yerine göre dört değişik sesle seslendirilen harekeyle karşılanır. Uzun zamme denilen (واو المد) ünlü bir sesbirimdir. Türkçe ünlüler (الضمة الطويلة / الضمة القصيرة) olarak isimlendirilen ve yerine göre kalınlaşıp incelen iki sesbirimle karşılanır.

ö → ez-zammetü'l-hafifetü'l-mabsûte: (الضمة الخفيفة المبسوطة)

o → ez-zammetü's-sekiletü'l-mabsûte: (الضمة الثقيلة المبسوطة)

ü → ez-zammetü'l-hafifetü'l-makbûda: (الضمة الخفيفة المقبوضة)

u → ez-zammetü's-sekiletü'l-makbûda: (الضمة الثقيلة المقبوضة)¹⁶

Arapça bir harekenin Türkçede dört değişik sesbirim tarafından karşılanması, çoğu zaman hangisiyle seslendirileceğinin seçimini zorlaştırmakta ve yanlış telâffuza sebep olabilmektedir. Öğrenci daha önce sesletim aracı olarak alıştığı hareketlerin yerine, sesbirimleri kullanma alışkanlığını kazanmaya çalışmakla kalmıyor aynı zamanda bir harekenin birbirine çok yakın dört sesbirimiyle seslendirilmesini de öğrenmeye çalışıyor. Türkçede ünlü sesbirimler daima yazılmak zorunda iken Arapçada durum bunun aksinedir. Çoğu zaman üç hareke diğer sesbirimler gibi yazının asıl bir ögesi olarak yazı içinde yer almayabilir. Bu durumda yazı sadece ünsüz sesbirimlerle yazılmış bir görünüm arz eder, ancak okunurken ünlü sesbirimler varmış veya harekeliymiş gibi okunabilmektedir.

Arapça ile Türkçede toplam sesbirim sayısı $28+34=62$ 'dir. Bunları kendi aralarında üç ayrı grupta toplamak mümkündür. 1. Arapça ile Türkçede ortak olan sesbirimler. 2. Sadece Türkçede olup Arapçada olmayan sesbirimler. 3. Sadece Arapçada olup Türkçede olmayan sesbirimlerdir.

Türkçede Arapçadaki hareketlerin görevini yüklenen ünlü sesbirimlerin bulunuşu, Arap öğrencilerin alışık oldukları bir sistem olmadığı için öğretimin ilk zamanlarında okuma ve sesletim problemlerine neden olabilmektedir. Arapçada, ünlü sesbirimlerin görevini yüklenen ve hareke olarak isimlendirilen üç değişik seslendirme unsuru bulunmakta ve bunların her biri özel şekillerle sesbirimlerin üstünde ve altında gösterilmektedir. Arapçadaki üç harekenin yüklendiği görevi, Türkçede 8 ünlü sesbirimin yüklenmesi, hangi harekenin hangi sesbirimle karşı-

¹⁴ Cevdet Çakmakçı, *age.*, s. 53.

¹⁵ Zamme: Türkçede ötre olarak adlandırılan ve Arapçada harfin üzerine küçük bir “ı” sesbirimi şeklinde konulan, ünlü sesbirim görevi yüklenerek ünsüz sesbirimin okunmasını sağlayan bir işaretidir. İnce sesbirimlerle “ü, ö”, kalın sesbirimlerle “u, o”, sesiyle okunmasını sağlar.

¹⁶ Abdullah Alterazi, *age.* s.13.

lanacağı konusunda bir karışıklığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunlar iki dil arasında işlev bakımından şu şekilde eşleştirilebilir.¹⁷

2.2. Türkçe ile Arapçada Ortak Sesbirimler

İki dil arasında ortak olan sesbirimleri vardır. Sesbirimlerinin öğretimi açısından en az problem yaşananların bunlar olduğu söylenebilir. Ancak bazı Türkçe sesbirimlerin kendine mahsus çok ince ses ayrımları bulunduğu da gözardı edilmemelidir. Çoğunlukla aksanı oluşturan ve görünüşte basit olan bu farklar, konuşan kişinin yabancı olduğunu hissettir. Diğer sesbirim gruplarına göre bunlar ortak sesbirimler olarak adlandırılrsa da, ortaklık tam tamına örtüşen bir aynılık anlamında değildir. Bunun için sesbirimleri arasındaki ortaklığa iki dilde de tamamen aynıdır yaklaşımı çok doğru olmayabilir.

Her iki dilde bulunan şu sesbirimlerini birbiriyle eşleştirmek mümkündür.

b → ب, c → ج, d → د, t → ت, r → ر, z → ز, s → س, ş → ش, f → ف, k → ك, h → ه,

l → ل, n → ن, m → م, y → ي¹⁸

Arapçada (ر, ل) harflerinin ince ve kalın olarak seslendirilen iki türü vardır. Yine (ن, م) harflerini de geniz sesi daha ağır basar bir tonda seslendirilirler. Bu iki sesbirimin Türkçe n ile m harfleri arasında da belki ayrıntı sayılabilecek basit farklardan bahsetmekte mümkündür.

2.3. Türkçeye Mahsus Sesbirimler

Bazı sesbirimler sadece Türkçede vardır. Arapçada bu sesbirimlerin karşılığı yoktur. Bundan dolayı ilk öğretildiğinde doğru ve Türkçe aksanıyla öğrenilirse daha sonra bunlarla ilgili pek sıkıntı yaşanmaz.

Arapçada “p” sesbirimi yoktur ve bunun yerine (ب) sesbiriminin kesreli okunuş sesi gibi bir sesle telâffuz edilir. Bu yanlış telâffuz alışkanlığı Türkçe “p” sesbiriminin doğru öğrenilip telâffuzunu engellemektedir. Türkçe seslerden mahreçleri birbirine yakın olan ve Arapçada olmayan sesbirimlerin telâffuzu Arapça yakın bir başka sesbirimin sesine benzetilerek yanlış olarak telâffuz edilir.

Arapçada “g” sesbirimi yoktur ve yerine (ق/ج) sesbirimleri karışımı bir ses kullanılır. Öğrenciler önceki yanlış müktesebat ve alışkanlıklarından dolayı “g” Türkçe sesbirimi doğru telâffuz etmekte zorlanmaktadırlar. Türkçeye özgü bu sesbirimin öğreniminde çok problem görülmemekle beraber doğru telâffuzuna biraz dikkat edilmelidir. Örneğin “gül” kelimesi, İngilizcenin de etkisiyle “cûl” şeklinde telâffuz edildiği görülmektedir. Arapçada “v” sesbirimi yoktur ve yabancı (فيديو) gibi kelimelerin telâffuzunda kullanılmaya başlanan, yeni Arapçaya giren bir sesbirimdir.¹⁹

¹⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. es-Safsafy Ahmed el-Katory, *age.*, c.1.s.28.

¹⁸ Cevdet Çakmakçı, *age.*, s.86.

¹⁹ Cevdet Çakmakçı, *age.*, s. 84.

Arapçada “ç” sesbirimi yoktur ve yerine (ك) sesbirimi kullanılır. Arapçada sesin ve onu gösteren sembolün olmaması, bu sesbirimini ilk defa öğreneceklerin doğru öğrenimi için iyi bir fırsat sayılabilir. Ancak çoğu zaman yanlış öğrenilen bu sesbiriminin tekrar Türkçe (ç) sesbiriminin ürettiği sesle değiştirilmesi zor olmaktadır. Arapçada olmayan “ç” sesbirimini öğretiminin ilk dönemlerinde “ش” olarak telâffuz edildiği de görülebilir. Belki bunun sebebi, Türkçeden geçen “çanta, شنطة ve çavuş, شايوش” gibi kelimelerin “ش” sesbirimi ile telâffuz edilmesine alışmış olmalarından kaynaklanabilir. Yine bu sesbiriminin bazen “ح” sesiyle telâffuz edildiği de olmaktadır. Bu ses Arap öğrencilerin yabancıları oldukları bir ses olduğu için ilk aşamada özenle öğretilmesi gerekir.

Arapçada “j” sesbirimi yoktur ve yerine (ج) harfi kullanılır. Arapçada olmayan “j” harfi Arapça “ج” harfi gibi değil de Türkçedeki kendi doğal sesiyle telâffuzunu öğretmek gerekir. Arapçadaki “ج” harfi gibi veya buna benzer yanlış bir sesle telâffuzuna izin verilmemelidir.

Arap öğrenciler için kendi alfabelerinde olmayan “ğ” (كاف يائية)²⁰ sesbiriminin sesini telâffuz zor olmasa da onun kelime içinde ses uyumu gereği incelik kalınlaştığı yerleri ayırt etmekte zorlanmaktadırlar. Örneğin “iğne” kelimesinin telâffuz edilmesinde pek zorluk görülmez ancak yazımında çoğu zaman “ikne” veya “iyne” şeklinde yazıldığı görülür.

Türkçe sesbirim, kendi sesiyle değil de başka bir sesbirimin sesiyle değiştirilerek telâffuz edilmesine izin verilmemelidir. Örneğin “köpek” yerine “كوبك”, köprü kelimesinin “كوبرو” şeklinde ve Türkçeden geçmiş binbaşı kelimesinin telâffuzunun “كباشى” şeklinde yaygın telâffuzu sebebiyle düzeltilmesinde zorluk yaşanmaktadır.²¹ Bir sesbirimin kendi sesiyle değil de, başka bir sesbirimin sesiyle değiştirilerek telâffuz edilmesi üzerinde durulması ve düzeltilmesi gereken önemli bir telâffuz bozukluğudur. Bu hatalı okuma, anlama ve anlatmaya neden olacağından başarıyı etkiler. Öğretimin başında seslerin öğretilmesine gösterilecek hassasiyetle bu tip hataların ortaya çıkması engellenebilir.

2.4. Arapçaya Mahsus Sesbirimler

Arapçada boğumlu sesbirimler olmadığından doğal olarak öğrencilerde sesleri boğumlanma alışkanlığı oluşmamıştır. Bunun için Arapçada olmayan ve Türkçeye mahsus “o”, “ö”, “u” ve “ü” gibi boğumlu seslerin telâffuzunda bazen güçlüklerle karşılaşılabilir. Bu ünlü sesbirimlerin yanı sıra Arapçada bulunan, fakat Türklerin Araplardan farklı olarak daha arka mahreçten ve kısa sesle telâffuz ettikleri “ı” ve “i” ünlülerinin söylenişi de bazen telâffuzda sıkıntıya sebep olabilmektedir. Yine “ö” ve “ü” ünlülerinin telâffuzunda nispeten Almanca veya Fransızca bilen öğrencilerde yeni bir ses öğrenme niteliğinde olmayıp daha

²⁰ Abdullah Alterazi, *Osmanlıca ve Yeni Türkçe Gramer (Araplar İçin)*, 1. bsk., 1406/1985. s.14.

²¹ Türkçeden Arapçaya geçen ses ve anlam değişikliğine uğrayan kelimeler için bkz. Abdu'l-Munsif Mecdî Bekr Muhammed, “Huviyyetu Mısır...”, agm., 140.

önce edindikleri batı dili tecrübesinden faydalanılması öğrenimi kolaylaştırmaktadır. Türkçe “e” ünlüsü Arapça “آ” ünlüsünden daha açık olup sadece bundan sonraki hecede kesre varsa, telâffuzu Türkçe telâffuza benzer.

Bu sesler sadece Arapçada vardır. Türkçede bu sesbirimlerin karşılığı yoktur. Bundan dolayı öğretim sırasında bu sesbirimlerle Türkçe hiçbir sesbirimin seslendirilmesine izin verilmemelidir.

Arapçada olan şu (ظ, ض, ق, ص, خ, ظ, ح, غ, ع, ث, ذ, و) ünsüz harflerinin Türkçede karşılıkları yoktur.²² Karşılığı olmayan harfleri yerine göre Türkçede şu harf sembolleriyle karşılanırlar.

1. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan a harfi, Arapçada ع, آ, ا, üç değişik ses ve dört değişik harf sembolüyle karşılanır.

2. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan d sesbirimi, Arapçada د, ض, iki değişik ses ve harf sembolüyle karşılanır.

3. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan h sesbirimi, Arapçada ح, ه, خ, üç değişik ses ve harf sembolüyle karşılanır.

4. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan k sesbirimi, Arapçada ك, ق, iki değişik ses ve harf sembolüyle karşılanır.

5. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan s sesbirimi, Arapçada س, ث, ص, üç değişik ses ve harf sembolüyle karşılanır.

6. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan t sesbirimi, Arapçada ط, ت, iki değişik ses ve harf sembolüyle karşılanır.

7. Türkçede ses uyumu gereği yerine göre incelik kalınlaşan z sesbirimi, Arapçada ذ, ز, ض, ظ, dört değişik ses ve harf sembolüyle karşılanır.²³

Ses olaylarının temel amacı konuşma sırasında sözcüğün kolayca söylenmesini sağlamaktır. Söyleyişi kolaylaştırmaya yönelik ses değişmelerini belirleyen kurala “en az çaba kuralı” denir. Bu kurala uyan ses olaylarının en yaygın olan benzeşme, bir sözcükte bir sesin başka bir sesi kendine benzetme olayıdır.²⁴ Bölümlere ayrılarak incelenen benzeşme, Türkçe tüm ses kurallarını kapsayacak genişliktedir. “Türkçede hece ve ekler sisteminden doğan seslerin birbirini etkilenmesiyle hem ilerleyici benzeşme hem de gerileyici benzeşme şekilleri ortaya çıkmıştır. Türkçe kelimenin sonunda ve ekin başında benzeşmenin olması ona, sesleri birbirini etkileyen dillere canlı bir model olma özelliğini kazandırmıştır.

²² Cevdet Çakmakçı, *age.*, s. 85.

²³ Bu bilgiler; Sa'd b. Suveylim el-Şâmân, *Kava'idu'l-Lugati't-Türkiyye*, Câmi'atu'l-Melik Su'ud, 'İmade-tu's-Şuûni'l-Mektebât Riyad, 1996. s.1-6. Şevkî Hasen Ahmed Şa'bân, *Türk Dil Bilgisi*, Kahire 1424/2003. s.3-56., Fûad Ahmed Kâmil, *Kava'idu'l-Lugati't-Türkiyye*, Dar'ul'n-Nahdat'u-'Arabiyye, Kahire, 1425/2004. s.5-23., Muhammed Hamid Salim, *Kavâ'id el-Lügatu't-Türkiyye'u-'Usmaniyye ve'n-Nusûs*, Dâru's-Şems li't-Tibâ', Kahire 2002. s.2-46., Mekrem Abdulfettah Nevfel, *el-Kava'idu'l-Esâsiye li-Lugati't-Türkiyyeti'l-'Usmâniyye*, el-Kitabu'l-Evvel, Kulliyetu'l-Lugat ve't-Terceme, Camiatu'l-Ezher, Kahire 2002. s.7-13.'den derlenmiştir.

²⁴ Nurettin Koç, *age.*, s.509,510.

Bundan dolayı kelimeler ile ekler arasında benzeşmenin oluşturduğu bir çeşit musiki nağmeleriyle dili zenginleştirmedeki rolü araştırılmaya değer bir konudur.”²⁵

3. ARAP ÖĞRENCİLERE TÜRKÇE SESBİLGİSİNİN ÖĞRETİMİ

Türkçenin tarihî süreç içinde belirgin özelliği “ünlü harflerin çokluğu, ses uyumu sisteminin olması, yapıların ek sistemiyle oluşmasıdır.”²⁶ Türkçede büyük ünlü uyumu, küçük ünlü uyumu, ünsüz benzeşmesi, geniş ünlülerin daralması, sert ünsüzlerin yumuşaması, kaynaştırma sesbirimleri, ünlü düşmesi, benzeşme, vurgu ve ezgi gibi kuralların çoğu sesbilgisiyle ilgili olduğu için yabancı dil olarak öğretiminde bunlar üzerinde durulması gerekmektedir.

3.1. Büyük ve Küçük Ünlü Uyumu

Türkçede bir kelime içerisinde bulunan ünlüler ve ünsüzler birbirlerini etkileyerek benzeşir. Bu benzeşme konuşurken uyulan en az çaba yasasına dayanır. Çünkü seslerin çıkış ve boğumlanma noktaları birbirine ne kadar yakın olursa, konuşma da o kadar kolay olur.²⁷ Arapçaya (قاعدة التوافق الصوتي) (قواعد تجانس الحروف) (قاعدة التوافق الصوتي بين الحروف الصائتة) veya (الصائتة) isimleriyle aktarılan bu iki kuralın benzeri Arapçada yoktur.

Büyük ünlü uyumu: Arapça (قاعدة التوافق الصوتي الكبير) olarak isimlendirilir. Türkçede sekiz ünlü sesbirim vardır. Bunlardan a, ı, o, u kalın, e, i, ö, ü incedir. Bir sözcükte kalın ünlülerden sonra kalın, ince ünlülerden sonra ince ünlülerin gelmesi büyük ünlü uyumu kuralıdır. Örneğin; “öğretmen” sözcüğü, bütün ünlüleri ince olduğu için kurala uyar, “asker” sözcüğü “a” kalın “e” ince ünlü olduğundan kurala uymaz.

(Tablo:1 Türkçe ünlü sesbirimlerin özellikleri ve Arapçaya aktarımları)

	الحروف الصائتة المستوية / Düz		الحروف الصائتة المستديرة / Yuvarlak	
	مبسوطة / Geniş	مقبوضة / Dar	مبسوطة / Geniş	مقبوضة / Dar
مفخمة / ثقيلة / Kalın	a	ı	o	u
مرققة / خفيفة / ²⁹ İnce	e	i	ö	ü

Türkçe sekiz ünlü sesbirimin her biri, tabloda görüldüğü gibi üç değişik sifata sahiptir. Bu, ünlü bir sesbirimin ünsüz bir sesbirimini 8 değişik biçimde seslendirmesi anlamına gelir. Bu yolla 21 ünsüz sesbirim seslendirildiğinde 160 temel

²⁵ Abdu'l-Munsif Mecdî Bekr Muhammed, “el-Mümasile Beyne Asvât...” agm, s.291.

²⁶ Abdu'l-Munsif Mecdî Bekr Muhammed, *el-Lugatu't-Türkiyye Neş'etuhâ ve't-Tetavvuruhâ*, Dâru'z-Zehrâ li'n-Neşr, Kâhire, 1413/1992. s.46.

²⁷ Mehmet Hengirmen, *age.*, s.71.

²⁸ Abdullah Alterazi, *age.* s.17., es-Safsafy el-Katory, *age.* s.40., Şevkî Ahmed Şa'bân, *age.*, s.44.

²⁹ es-Safsafy Ahmed el-Katory, *age.* s.27-28.

sesin meydana geldiği görülür.³⁰ Bu, Türkçe öğretiminde seslerin çok özel öneminin olduğunu gösterir. Türkçeye fonetik dili sıfatını kazandıran bu özellik, aynı zamanda seslerinin öğretiminin başarı için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Küçük ünlü uyumu: Arapça (قاعدة التوافق الصوتي الصغير) olarak isimlendirilir. Bir sözcükte düz ünlüden sonra düz, yuvarlak ünlüden sonra düz - geniş veya dar - yuvarlak ünlülerin gelmesi kuralıdır. Bu kurala göre; a, ı, e, i ünlüleri birbirinden sonra gelebilir. o, ö, u, ü ünlülerinden sonra ise u, ü, a, e gelebilir.

Türkçe bir kelimedeki ünlüler arasında olduğu gibi ünsüzler arasında da uyum özellikleri, hatta ünlülerle ünsüzler arasında da bazı uyum özellikleri vardır. Bu kurallar Türkçenin iletişimde kullanılmasında kilit rol oynarlar.

3.2. Ünsüz Benzeşmesi

Ağız kanalında bir engele çarparak çıkan ve bir ünlünün desteği olmadan algılanamayan sese ünsüz adı verilir.³¹ Türkçede ünsüzler sert ve yumuşak olmak üzere iki gruba ayrılır. Sert ünsüzlerden sonra sert, yumuşak ünsüzlerden sonra yumuşak ünsüzlerin gelmesine ünsüz benzeşmesi denir. Türkçede ekler genellikle bu kurala uyarlar, ünsüz benzeşmesi sözcük içinde ve sözcük sonunda görülür. Arapçada böyle bir kural olmamakla birlikte, Türkçe kural Arapça (توافق الحروف الصائتة)³² olarak isimlendirilir.

Sert (tonsuz, sedasız, titreşimsiz) ünsüzler: (الصوامت المهموسة/ الحروف الخشنة / حروف صامتة حادة) ç, f, h, k, p, s, ş, t.

Yumuşak (titreşimli, tonlu, sedalı) ünsüzler: (حروف صامتة لينة / الحروف الناعمة/الصوامت المجهورة) b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z.³³

Türkçenin ses uyumu ünlülerle sınırlı kalmaz, bu uyuma, ünsüz sesbirimlerin uyumu da eklendiğinde çok zengin bir ses ahengi ortaya çıkar. Arapçanın vezin ortamından gelen öğrencilerin bu yeni ses harmonisine uyum sağlamaları biraz çaba gerektirir. Bunun için sert ünsüz ç, f, h, k, p, s, ş, t harflerinden sonra uygun eklerin getirilmesi çok sık karşılaşılan problemlerdendir.

Yine sözcüklerin sonlarında bulunan geniş ünlüler a, e seslerinin -yor ekiyle daralarak ı, i, u, ü dar ünlülerine dönüşmesi ve iki ünlü arasında kalan p, ç, t, k sert ünsüzlerinin yumuşayarak b, c, d, ğ ye dönüşmesi, çok zorlandıkları konulardandır.

³⁰ Mehmet Hengirmen, *age.*, s.33-34.

³¹ Nurettin Koç, *age.*, s.490.

³² Abdullah Alterazi, *age.*, s.17.

³³ Türkçe kaynaklar ünsüzlerin isimlendirilmesinde birlik sağlayamadıkları için bunları esas alan kitaplarda da ciddi bir isim kargaşası görülmektedir. Bu da doğal olarak öğrenimi olumsuz etkilemektedir. Fethi Abdül Mo'ti En-Neklavî, *Alıştırmalar ve Metinlerle Türk Dilbilgisi*, Ezher Üniversitesi Diller ve Tercüme Fakültesi, Kahire 1414/1993. s.32.

Türkçe ses uyum kuralları gereği, bir sözcükte iki ünlü yan yana gelemez. Ancak araya ş, s, n, y kaynaştırma harfleri girerse gelebilir. Kaynaştırma harfi “ş”, üleştirme sayı sıfatlarında “s”, üçüncü tekil şahıs iyelik ekinden önce ve isim tamlamalarında tamlanan görevindeki sözcükte “n”, zamirlerden sonra ek geldiğinde “y”, geri kalan her yerde kullanılır. Bunlar arasına öneminden dolayı ünlü düşmesi kuralının da katılması gerekmektedir. Çünkü uygulamada genellikle ünlü düşürülmediğinden kelimenin telâffuzu zorlaşmakta, bazen de anlamı dahi değişebilmektedir.

3.3. Türkçede Seslerin Birleşmesi

Ağzın bir hareketiyle çıkarılan sese ya da ses birliğine hece denir.³⁴ Sesbirimlerin oluşturduğu en küçük birim hecedir ve ünlü ile biten açık, ünsüz ile biten ise kapalı hece olarak adlandırılır.

Türkçe hece şu özellikleri gösterir:

1. Türkçe hecede bir ünlü sesbirim bulunmak zorundadır. Bir hece en az bir sesbirim, en çok dört sesbirimden oluşur.
2. Türkçe asıllı kelimelerin ilk hecesinde bir ünsüz ve son hecesinde iki ünsüzden başkası bulunmaz.
3. Kelime olmayan hece, anlamlı olmak zorunda değildir.
4. Türkçede bir hecede ünlü sesbirim olursa hece değeri kazanır.
5. Köklerin çoğu tek heceli ve kapalıdır. İçinde i,ı,u,ü ünlüleri olan son heceler düşer.

Türkçenin eklemeli dil oluşunun etkisi en çok hecede görülür. Hecenin eklerle uzaması Arap öğrencilerin en zorlandıkları konudur. “Görevlendiremediklerimizden misiniz؟ تكليفكم بالعمل؟”³⁵, “buluşturulamamalı mıymışlardır؟”³⁶ “Ali evdedir. يكون على في المنزل”³⁷ cümlesinde “evdedir” ekler sebebiyle tek kelime olurken, Arapça (يكون في المنزل) üç kelimeyle ifade edilmektedir. Türkçe hece kullanımı farklı ve temel yapı olma özelliği olan bir dildir.

Arapçada ise hece şu özellikleri gösterir:

1. Hece ünsüzle başlayabildiği gibi (علم، درس) yarı ünlü ile de başlayabilir, (يوم، وجد) ünlü ünsüzü takip eder, ilk heceyi oluşturur.
2. Hece iki ünlü veya iki ünsüzle başlamaz. Ünlü veya ünsüzle bitebilir.

³⁴ Mehmet Hengirmen, *age.*, s.71., Nurettin Koç, *age.*, s.513.

³⁵ Cevdet Çakmakçı, *age.* s.99,100,101.

³⁶ Bkz. Abd el-Aziz Muhammed ‘Avadallah, *et-Terceme Beyne'l-'Arabiyye ve't-Türkiyye*, Kahire, 1422/2001. s.18.

³⁷ Muhammed Abdu'l-Latif Heridî, *Fennu't-Tercemeti'l-Edebiyye*, Kahire,1989. s.72

3. Sadece ünsüzlerden oluşur. Arapça bir kelime 7 heceden (ف/س/يك/ني/ك/ه/م) fazla olmaz, yalın kelime ise 4 heceden fazla olmaz.³⁸ Arapça hecenin kısalığına karşın Türkçede hece çekim ve yapım ekleriyle 17 ekli ve 14 heceliye kadar uzatılabilmektedir. Türkçenin bu özelliği Arap öğrencilerin en zorlandıkları konulardan biridir.

“Türkçenin ses sistemi sadece ünlü ve ünsüz sesbirimlerin uyumundan ibaret değildir. Bunlarla birlikte bazı olgular vardır ki mutlaka öğrenilmesi ve uygulamasının yapılması gerekir. Yabancı bir dil konuşmayı öğrenmek isteyen her insan, mutlaka önce yeni telâffuz tarzlarını nasıl icra edeceğini öğrenmelidir. Kendisini tıpkı dilin sahiplerinin telâffuzları gibi yabancı sesleri tam ve doğru olarak telâffuz etmeye alıştırmalıdır. Ancak ne yabancı sesleri öğrenme ne de sadece konuşma alışkanlıkları dili öğrenmiş olmak için yeterlidir. Bunlarla birlikte tüm telâffuz sistemi öğrenilmeli ki, bunlar arasında vurgu ve tonlama da vardır. Bundan sonrası sadece kısmî ses problemleriyle ilgili olmayan, onları aşan bürünsel ses sistemini kullanma işi gelir ki anlamla ilgili bir olgu olan ses kullanımlarıdır. Bunlar kelimenin yapısal bir parçası değildir, ancak kelime üzerinde uygulandığında anlam kazanır. Bunların ilki yapı içinde yer alan ünlüler ve ünsüzler sesbirimi olarak bilinir, diğerleri de sesbirim ötesi yapılar olarak adlandırılır ki bunlar vurgu, tonlama ve ulama gibi sesletimle ilgili kurallardır.”³⁹

4. SES ÖĞRETİM PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM YOLLARI

1. Arapçada olmayan Türkçe seslerin öğretiminde bir derece zorlukla karşılaşılır. Bu seslerin çıkış biçimleri ilk defa doğru öğretilirse, problem baştan çözülmüş olur. Bunun için ilk Türkçe derslerinin anadili Türkçe olan biri tarafından öğretilmesi çok önemlidir.

2. Türkçede farklı sese sahip olan Lâtin harflerini batı dillerinden birinin sesletim sistemiyle öğrenmiş oldukları için Türkçe “a” harfini “e” sesiyle, “e” harfini “i” sesiyle seslendirmeleri öğretimin ilk dönemlerinde ciddi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, öğretimde harflerin Türkçe seslerine vurgu yapılarak düzeltilebilir.

3. Arapçanın Mısır ağzı içinde oluşan değişimler sebebiyle, Arapçada olan bazı seslerin telâffuzunda zorluklarla karşılaşılmaktadır. Bu harflerin başında (ج العربية الفصحى) olarak isimlendirilen⁴⁰ ve Türkçe “c” sesiyle aynı olan, ancak Mısırlılar tarafından “g” olarak telâffuz edilen (ج) harfidir. Bu harfin öğrenciler arsında sesletim birliği de yoktur. Örneğin (الجنة) kelimesi “genne” şeklinde telâffuz edenler olduğu gibi bazen de “jenne” şeklinde telâffuz edenler de görülebilir.

³⁸ Cevdet Çakmakçı, *age.* s.105.

³⁹ Cevdet Çakmakçı, *age.* s.106.

⁴⁰ Abd el-Aziz Muhammed ‘Avadallah, “Sevretu’l-Huruf fi Lugati’t-Turkiyye”, *Mecelletu’z-Zehra*, Câmi’atu’l-Ezher, Kulliyeti’l-Dirasati’l-İslâmiyyeti ve’l-Arabiyye Feru’l-Benât, S:8, Kahire 1410/1990.s.392.

4. Türkçedeki “g” harfi, (ك الفارسية، ج عامية المصرية)⁴¹ olarak adlandırılan mahallî lehçenin içinde yeni oluşan bir sesle telâffuz edilir. Bu sesbirim neredeyse Türkçe sesi karşılamakta, ancak Türkçe “c” harfinin sesi buna verildiği için “c” harfinin sesi kaybolmuştur. Bu da Türkçe “c” harfinin yanlış telâffuz edilmesine sebep olur.

5. Türkçeden Arapçaya geçen ve şu anda kullanılan “orman” kelimesi (أورمان) “ûrmân” olarak telâffuz edilir. Bu tarz iki toplumun uzun tarihî birlikteliğinden gelen kelime geçişlerinin pek çok örneği vardır. Ancak anadil içindeki telâffuz çelişkileriyle yabancı dil telâffuz öğretiminin birbirinden uzak tutulması ve her iki problemin kendi alanı içinde çözümüne çalışılması gerekir.

6. Türkçede kelimelerinin köküne eklenen ekler, kelimeye yeni anlamlar katabilir veya anlamı değiştirebilir. Eklerin eklenmesinde sadece Türkçeye özgü ses uyumu sistemi kuralları işler. Bükümlü bir dil olan Arapça, eklemeli bir dil olan Türkçenin gerek duyduğu ses uyumu gibi bir sistemine gerek duymaz. Bunun için Türkçe kelimelerin köküne uygun ve anlama göre sürekli değişebilen eklerin getirilmesinde Arap öğrenciler çoğu zaman hata yapmaktadırlar.

7. Telâffuz problemleri Türkçe öğretiminin başında çözülmesi gerekir. Doğru telâffuz becerisi kazanmayan bir öğrencinin problemleri giderek artar ve geciktikçe çözümü daha da zorlaşarak başka problemlerin doğmasına sebep olur. Telâffuz problemleri ses uyum dili olan Türkçede kuralların rahat anlaşılıp uygulanmasını engelleyebilir. Bu ise dilin iletişimde kullanılarak canlı bir etkinlik haline gelmesini zorlaştırır.

8. İletişimde kullanılmayan yabancı dil, işlevsiz bilgi deposuna dönüşür ve öğrencinin yılgınlığa düşmesine sebep olur. Çünkü yabancı dil bilme o dili konuşabilmekle özdeştir, dili konuşamayan o dili biliyor kabul edilmemektedir. Konuşma, yabancı dil öğretim sürecinde çok güçlü bir motivasyon aracı ve başarı için önemli bir etkidir. Konuşmayı öğrenme hedef dili öğrenmeyi başarmış olmanın bir göstergesi sayılır.

SONUÇ

1. Bükümlü bir dil olan Arapça yapısal kalıp ağırlıklı bir karakter taşıdığından öğretiminde vezinlerin önemli yeri vardır.

2. Eklemeli bir dil olan Türkçe ses ahengi ağırlıklı bir karakter taşıdığından öğretiminde sesbirimlerin önemli yeri vardır.

3. Türkçeyi kolay öğrenmek ve kendi ses ve aksarıyla iletişimde kullanabilmek için sesbirim öğretimine özel önem verilmelidir.

4. Arapça ile Türkçenin karşılaştırmalı sesbilimsel analizi yapıldığında, aralarında tekabül yerine tenakuz sisteminin işlediği gözlenir.

⁴¹ Sa'd b. Suveylim el-Şâmân, *age.*, s.2., Abd el-Aziz Muhammed 'Avadallah, *agm.*, s.392.

5. Arapça ile Türkçenin karşılaştırmalı öğretimi eşleşme yerine çelişme prensiplerine göre belirlenmelidir.

6. Günümüzde sesbilim hızla geliştiğinden öğretim yeni gelişme ve ihtiyaçlara göre düzenlenebilecek esneklikte olmalıdır.

7. Bir sesbirimin çıkış yeri ve sesletim biçimi değiştiğinde, kelimenin anlam ve anlatım bütünlüğü bozulur. Bunun için sesbilim yabancı dil öğretiminde önemlidir.

8. İletişim esnasında telâffuz hatasının yapılması, iletilmek istenen mesajın eksik, yanlış veya istenenin aksiyle anlaşılmasına sebep olabilir.

9. Türkçe öğretir veya öğrenirken telâffuz hataları ihmal edilmemeli ve düzeltilmesi ertelenmemelidir.

10. Hem Türkçede hem de Arapçada dilbilgisi terimlerinde isim birliği sağlanmamıştır. Bu her iki dilin öğretiminde başlı başına bir problem oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Abd el-Aziz Muhammed 'Avadallah, "Sevretu'l-Huruf fi Lugati't-Turkiyye", *Mecelletu'z-Zehra*, Câmi'atu'l-Ezher, Kulliyeti'd-Dirasati'l-İslâmiyyeti ve'l-Arabiyye Feru'l-Benât, S:8, Kahire 1410/1990.

-----, *et-Terceme Beyne'l-Arabiyye ve't-Türkiyye*, Kahire, 1422/2001.

Abdu'l-Munsif Mecdî Bekr Muhammed, "el-Mümasile Beyne Asvât Nihayeti'l-Kelime ve Âsvât Bidâyeti'l-Lâhikafi'l-Lugati't-Türkiyye", *Risâletu'l-Maşrik*, *Mecelle Devriye Muhakkeme*, Merkezu'd-Dirâsati's-Şarkıyye, Câmi'atu'l-Kahire, c.9, S.1-4, Kahire 2000.

-----, "Huviyyetu Mısır es-Sekafıyye ve Silâtuhâ bi'l-Lugati't-Türkiyye", *Philology, Literature and Linguistics*, Ain Shams University, Faculty of Al-Asun, Volume:37, Kahire 2002. İletişim

-----, *el-Lugatu't-Türkiyye Neş'etuhâ ve't-Tetavvuruhâ*, Dâru'z-Zehrâ li'n-Neşr, Kâhire, 1413/1992.

Abdullah Alterazi, *Osmanlıca ve Yeni Türkçe Gramer (Araplar İçin)*, 1. bsk., Cidde 1406/1985.

Ahmed es-Seyyid Suleymân, *Târih ed-Duveli'l-İslâmiyye ve Mu'cemu'l-Useri'l-Hâkime*, Dâru'l-Ma'arif, Kahire 1982.

Cevdet Çakmakçı, "el-Havâsu's-Sarfiyye li-Cuzûri'l-Kelimât fi'l-Lugati't-Turkiyye", *Mecelletu'd-Dirâsati'l-İnsâniyye*, Câmi'atu'l-Ezher, S: 24, Kahire 2006.

-----, *Asvâtu'l-Lugati't-Türkiyye ve'l-Arabiyye*, Cami'atu'l-Melik Su'ûd 'Îmâdetu'l-Bahsi'l-İlmî, Riyad 1422/2001.

Emrullah İşler, "Karşıtsal Çözümleme ve Arapça Öğretimi", *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları*, S: 6, Ankara 2002.

- es-Safsafy Ahmed el-Katory, *Osmanlıca-Türkçe Dilbilgisi*, Dâru'l-Mısırî li't-Tibâ', Kahire 1419/1999.
- Fethi Abdül Mo'ti En-Neklavî, *Alıştırmalar ve Metinlerle Türk Dilbilgisi*, Ezher Üniversitesi Dil ve Tercüme Fakültesi, Kahire 1414/1993.
- Fûad Ahmed Kâmil, *Kava'idu'l-Lugati't-Türkiyye*, Dar'ul'n-Nahdat'u-'Arabiyye, Kahire, 1425/2004.
- Mehmet Hengirmen, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınevi, Ankara 1997.
- Mekrem Abdulfettah Nevfel, *el-Kava'idu'l-Esâsiye li-Lugati't-Türkiyyeti'l-'Usmâniyye*, el-Kitabu'l-Evvel, Kuliyetu'l-Lugat ve't-Terceme, Camiatu'l-Ezher, Kahire 2002.
- Muhammed Abdu'l-Latif Heridî, *Fennu't-Tercemeti'l-Edebiyye*, Kahire, 1989.
- Muhammed Hamid Salim, *Kavâ'd el-Lügatu't-Türkiyye'u-Usmaniyye ve'n-Nusûs*, Dâru's-Şems li't-Tibâ', Kahire 2002.
- Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1990.
- Sa'd b.Suveylim el-Şâmân, *Kava'idu'l-Lugati't-Türkiyye*, Câmi'atu'l-Melik Su'ud, 'İmade-tu'ş-Şuûni'l-Mektebât Riyad, 1996.
- Sevim Sönmez, "Yabancı Dil Öğretimi Üzerine", *Dil Öğretimi Dergisi*, S: 2, Ankara.1991.
- Şevkî Hasen Ahmed Şa'bân, *Türk Dil Bilgisi*, Kahire 1424/2003.

